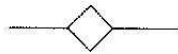

تاریخ و خاورشناسان

www.ketab.ir

گروه نویسندگان

عنوان و نام پدیدآور قرآن و خاورشناسان/ گروه نویسندگان.
 مشخصات نشر مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری ۹۸ ص.
 شابک ۹۷۸-۶۰۰-۰۶-۰۲۵۹-۸
 وضعیت فهرست‌نویسی فیبا.
 یادداشت کتابنامه
 یادداشت کتاب حاضر برگزیده مقالات از مجله مشکوه می باشد...
 عنوان قراردادی مشکوه (فصلنامه).
 موضوع قرآن — تحقیق — مقاله‌ها و خطابه‌ها.
 موضوع خاورشناسان — دیدگاه درباره قرآن.
 شناسه اثر بنیاد پژوهشهای اسلامی.
 ردیوبی ۲۹۷ / ۱۵
 رده بندی ۱۳۹۷ ق / ۳ / ۶۵ BP
 شماره کتابشناسی ملی ۵۲۲۰۱۰۰

قرآن و خاورشناسان

به کوشش دکتر امیرسلمانی رحیمی

چاپ اول: ۱۳۹۷ / ۳۰۰ نسخه، وزیری / قیمت ۱۸۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۹۱۷۳۵-۳۶۶

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۳۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۳۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۳۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۵	سخن نادر.....
	پیشگفتار
۷	• دکتر محمد ابراهیم روشن ضمیر.....
	آسیب شناسی مطالعات قرآن، خورشیدبان
۱۴	• زهرا اخوان صراف.....
	نقدی بر تاریخ گذاری قرآن از دیدگاه برخی حاورشناسان
۳۱	• دکتر محمد جواد اسکندرلو.....
	زبان منحصر به فرد قرآن
۵۵	• ساجیکو موراتا و ویلیام جیتیک، ترجمه علی آخشینی.....
	نقد آرای مستشرقان پیرامون آیات جهاد
۶۴	• سعید نمازی زادگان.....
	مطالعات اخیر در زمینه قرآن در غرب: جهت گیری ها و گرایش ها
۸۵	• جواد قاسمی.....
	دایرة المعارف قرآن در یک نگاه
۹۳	• جواد قاسمی.....

پیشگفتار^۱

در برهه‌های هدف‌ها و انگیزه‌های خاورشناسان دیدگاه‌های گوناگونی وجود دارد و پیامدهای سرء بهی از انانیشه‌های آنان ما را به هوشیاری در برابر آن‌ها فرامی‌خواند. بررسی این مطالعات می‌تواند به شناخت هرچه بهتر غرب کمک کند و ما را در ارائه پاسخ به شبهات مطرح شده از سوی آنان یاری رساند. افزون بر این، از رهگذر این مطالعات، ما به شناخت منشأ سراری از جریان‌های رایج فکری در جهان اسلام راه می‌یابیم.

استشراق (شرق‌شناسی، خاورشناسی = Orientalism)

این واژه از کلمه (Orient) به معنی «شرق و یا جهت طالع»^۱ برگرفته شده است اما در اصطلاح از معنای لغوی فاصله گرفته است و تعریف گوناگونی برای آن بیان شده است.

استشراق در تعبیری موجز، عبارت است از آن دسته پژوهش‌های غربی‌ها که در خصوص میراث شرق، و به ویژه مسائل مرتبط با تاریخ، زبان، ادبیات، هنر، علوم، عادات و سنن آن انجام می‌پذیرد.^۲

۱. دکتر محمدابراهیم روشن‌ضمیر، استادیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی.

۲. محمد حسین علی‌الصغیر، *خاورشناسان و پژوهش‌های قرآن*، ترجمه محمدصادق شریعت، چاپ اول، قم، مؤسسه مطبع الفجر، ۱۳۷۲، ص ۱۳.

برای نخستین بار در سال ۱۷۶۹ م واژه شرق‌شناسی (Orientalism) در فرهنگ انگلیسی آکسفورد به کار رفت؛ و در سال ۱۸۳۸ م همین واژه در فرهنگ علمی فرانسه درج گردید.^۱

دوره‌ها

برخی گفته‌اند: شرق‌شناسی غربیان از قرن ششم قبل از میلاد از آن زمان که یونانیان و ایرانیان روابط تجاری و سپس فرهنگی خود را آغاز کردند شروع شده است؛ این دوره تا قرن ششم میلادی ادامه داشته است.

دسته دیگری می‌گویند: آغاز شرق‌شناسی به قرن هشتم میلادی (قرن دوم هجری) بر می‌گردد که یک فرد مسیحی به نام یوحنا دمشقی (۶۷۶-۷۴۹ م) که در دربار اموی در دمشق زندگی می‌کرد، شروع به معانیات اسلامی کرد و کتاب‌هایی در رد اسلام با عنوان «معاوره مع مسلم» و «ارشادات انصاری فی جلال المسلمین» نوشت.

عده‌ای قرن ۱۲ م را سرآغاز استشراق می‌دانند در این زمان پدر روحانی «پطرس عالی قدر» (۱۱۵۷-۱۰۹۲) رییس کلیسای «کنونی» در سوری که در سال ۱۱۴۳ م به اندلس اسلامی داشت؛ با ملاحظه تأثیرپذیری مسیحیان از فرهنگ و دانش مسلمانان، دریافت که موفقیت در این نبرد فرهنگی در گرو شناخت عمیق مسلمانان است؛ لذا دست به کار ترجمه قرآن زد. این ترجمه پس از چهار صد سال در سال ۱۵۵۰ م - برآمد.

گروهی بر این باورند که شروع جنگ‌های صلیبی در قرن یازدهم میلادی باعث شد غربیان به مطالعه جدی شرق و آیین مهم آن یعنی اسلام بپردازند.

و دسته‌ای بر آنند که آغاز استشراق به قرن ۱۴ میلادی باز می‌گردد که غربیان به این فکرافتادند به جای جنگ نظامی به شناسایی فرهنگ شرق بپردازند.

شاید آغاز شرق‌شناسی از قرن ۱۶ در اروپا شروع شده است؛ زیرا در این قرن است که

۱. محمد دسوقی، سیرتاریخی و ارزیابی اندیشه شرق‌شناسی، ص ۸۸.

نهادهای شرق‌شناسی و اسلام‌شناسی در غرب شروع به کار کرده، گسترش می‌یابد. و کسانی نیز گفته‌اند قرن ۱۸ میلادی که واژه (Orientalism) وارد فرهنگ کشورهای غربی شد آغاز شرق‌شناسی است.

هدف‌ها

پژوهشگران انگیزه‌های متفاوتی را برای استشرق‌دگر کرده‌اند. می‌توان این انگیزه‌ها را به سه دسته تقسیم کرد:

- ۱- پژوهش‌ها و بررسی‌هایی با انگیزه‌های تیشیری
- ۲- پژوهش‌هایی با اهداف استعماری
- ۳- پژوهش‌هایی با انگیزه‌های علمی^۱.

وظیفه ما در برخورد با آثار خاورشناسان

هرچند اهمیت خاورشناسی و تحقیقات تاریخی را به شناخت این پدیده واداشت و افرادی با کاوش در پرونده استشرق، کتاب‌ها و مقالات متعددی در این باره منتشر کردند، اما بنا به گفته برخی از صاحب‌نظران^۲ به نسبت به کتابی برمی‌خوریم که دارای روشی عالمانه و نقادانه و به دور از احساسات و عواطف غیرعقلانی باشد. اندیشه غالب این آثار این است که مستشرقان همیشه در پی براندازی و از بین بردن تمدن مسلمانان بوده‌اند، تا به این وسیله سلطه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی خویش را بر ملل شرق به ویژه مسلمان‌ها ادامه دهند.

برخورد ما با غرب به طور اعمّ و با استشرق به طور اخصّ همیشه دچار افراط و تفریط بوده است. به عبارت دیگر عشق و نفرت بر رابطه ما با غربیان و نیز بر تحقیقات ما در

۱. سعید، ادوارد، شرق‌شناسی: شرقی که آفریده غرب است، ترجمه اصغر عسکری خانقاه و حامد فولادوند، ص ۴-۵، به نقل از: همتی گلپان، عبدالله، تاریخچه شرق‌شناسی، ص ۱۰۵.
 ۲. دانشنامه قرآن و قرآن‌پژوهی، ج ۲، ص ۲۰۴۹.

این باره سایه افکنده است. روشن است که در مسیر تحقیق و ارزیابی و داوری این دو رهنموند.

در برخورد با پدیده استشراق و تحقیقات خاورشناسان یک نکته را باید مدنظر قرار داد:

اسلام دینی است که از مبارزه و ستیز فرهنگی حتی نوع خصمانه اش پروایی ندارد. قرآن زنده‌ها را با آنها اعترافات کافران و شبهات معاندان را نقل می‌کند و پاسخ می‌گوید، بلکه همه جهانیان را به مبارزه می‌طلبد و از آنان می‌خواهد که اگر حرفی برای گفتن دارند، ارائه دهند. سیره شیوه نامه ﷺ و احتجاجاتشان با منحرفان و معاندان نیز نشان‌دهنده سعه صدر این دین است. گر به «الاسلام یعلو و لایعلی علیه» باور داریم و به حقانیت مکتب اسلام معتقدیم، هرگز نباید از نقد، ایراد، اشکال و شبهه، هراسی به دل راه دهیم و نباید ضعف خود را به اسلام نسبت دهیم و بی‌حوصلگی و تنگ‌نظری خویش را به حساب مکتب بگذاریم.

مهم‌ترین آثار در زمینه تاریخ قرآن

الف. بوتیه (۱۸۸۳م) زمان زیادی صرف پژوهش در تاریخ قرآن کرد. تحقیقات بوتیه در سال ۱۸۴۰ در پاریس انتشار یافت.

ب. گوستاو وایل (۱۸۰۸-۱۸۸۹م) او در کتابش با عنوان *دعوات تاریخی انتقادی بر قرآن*، سور مکی و مدنی را به سه دسته تقسیم می‌کند که بعدها مررد پذیرش نولدکه نیز واقع شد. او مدعی است پیامبر خواندن و نوشتن می‌دانسته و قرآن خود نیز به این موضوع اشاره کرده است.

ج. تئودور نولدکه (۱۸۳۶-۱۹۳۰م)، کتاب وی در آغاز *اصل و ترکیب سوره‌های قرآن* نام داشت. این کتاب در آغاز، به زبان لاتینی بود، ترجمه آلمانی این کتاب در سال (۱۸۵۹-۱۸۶۰م) با عنوان *تاریخ قرآن در گوتنگن* انتشار یافت. این کتاب در واقع رساله دکتری وی بود (در سال ۱۸۵۶م). در سال ۱۸۵۸ جایزه‌ای از مجمع نگارش‌های آداب

پاریس دریافت کرد. سال‌ها بعد، مستشرق دیگری به نام شوالی (Schwally) ضمن نوشتن تعلیقاتی بر این کتاب، آن را در دو جلد در لایپزیک طی سال‌های ۱۹۰۹-۱۹۱۹م تجدید چاپ کرد.

بعدها برگشتراسرو پریتمسل قسمت سوم این کتاب را در لایپزیک در سال‌های ۱۹۲۵، ۱۹۲۶ نشر کردند. این کتاب اکنون به عربی توسط جورج تامر ترجمه شده است.

د. ادوارز کتاب *تطور تاریخی قرآن* را در سال ۱۸۹۸م در مدرس منتشر کرد.

ه. اگناس گلدزیهر (۱۸۵۰-۱۹۲۱م) کتاب *مذاهب التفسیر الاسلامی* را منتشر کرد.

و. قرآن، ترتیب و تعلیمش، نوشته ویلیام مویر (۱۸۷۸م)

ز. کارل بروکلمه ان (۱۸۰۸-۱۹۵۶م) در فصل دوم از کتاب خود موسوم به *تاریخ ادبیات عرب* به بحث پیرامون تاریخ قرآن پرداخته است.

ح. رژی بلاشر (۱۹۰۰م) کتاب *دانشنامه قرآن*، ترجمه محمود رامیار.

خاورشناسان قرآن پژوه برجسته

۱- تئودور نولدکه^۱. وی *تاریخ نص قرآنی* را طبع رسانید. این کتاب حاوی مطالب بسیار مهمی درباره قرآن و علوم قرآنی و در زمره مهم ترین کتاب‌هایی است که مورد انتقاد و خشم مسلمان‌ها قرار گرفته است.^۲ این کتاب اخیراً توسط جورج تامر به عربی ترجمه شده است.

۲- اگناس گلدزیهر^۳. مهم‌ترین کتاب وی *مذاهب تفسیری در میان مسلمانان* است. این کتاب در سال (۱۹۲۰م) در شهر لیدن به طبع رسیده است. او علاوه بر این کتاب دارای آثاری متعدد در زمینه قرآن پژوهی است.^۴

۳- رژی بلاشر^۵

1. Theodor Noldeke.

۲. *دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی*، ج ۲، ص ۲۰۴۸.

3. Ignaz Goldziher.

۴. *دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی*، ج ۲، ص ۲۰۴۸؛ «خاورشناسان و فرقه‌شناسی»، *مجله هفت آسمان*، ش ۱، ص ۱۸۴.

5. Regis Blachere.

- ۴- ریچارد بل^۱
- ۵- ویلیام مونتگمری وات^۲ (۱۹۰۹-۲۰۰۶ م) خاورشناس اسکاتلندی
- ۶- ایتان کلبیرگ^۳ (۱۹۴۳ م- زنده)
- ۷- ماتئوز^۴ خاورشناس انگلیسی
- ۸- آلویس اسپرنگر^۵ (۱۸۱۳- ۱۸۹۳ م) خاورشناس اتریشی
- ۹- وستنفند^۶ (۱۸۰۸- ۱۸۹۹ م) خاورشناس آلمانی
- ۱۰- ویلیام مویر^۷ (۱۸۱۹- ۱۹۰۵ م) خاورشناس انگلیسی
- ۱۱- ویلهلم آلوارد^۸ (۱۸۲۸- ۱۹۰۹ م) خاورشناس آلمانی
- ۱۲- شون^۹ (۱۸۴۴- ۱۹۱۳ م) خاورشناس بلژیکی
- ۱۳- اُوکتاو هودا^{۱۰} (۱۸۲۰- ۱۹۱۶ م) خاورشناس فرانسوی
- ۱۴- لئون کایتانی^{۱۱} (۱۸۶۹- ۱۹۱۰ م) خاورشناس ایتالیایی
- ۱۵- کلمن هوار^{۱۲} (۱۸۵۴- ۱۹۲۶ م) خاورشناس فرانسوی
- ۱۶- هوروویتس^{۱۳} (۱۸۷۴- ۱۹۳۱ م) خاورشناس آلمانی
- ۱۷- لامنس^{۱۳} (۱۸۶۲- ۱۹۳۷ م) خاورشناس بلژیکی
- ۱۸- آرت جان ونسینک (۱۸۸۲- ۱۹۳۹ م) خاورشناس بلژیکی

-
1. Richard Bell.
 2. William Montgomery Watt.
 3. Etan Kohlberg.
 4. Mathews, B.
 5. Aloys Sprenger.
 6. Heinrich Ferdinand Wuestenfeid.
 7. William Muir.
 8. Wilhelm Ahlwardt.
 9. Victor Chauvin.
 10. Octave Victor Houdas.
 11. Leone Caetani.
 12. Clément Huart.
 13. Horowitz.

- ۱۹- آسین پالاسیوس (۱۸۷۱-۱۹۴۴م) خاورشناس اسپانیایی
۲۰- تورای (۱۸۶۳م؟) خاورشناس آمریکایی
۲۱- یونیل^۱
۲۲- زترستین (۱۸۶۶-۱۹۵۳م) خاورشناس سوئدی
۲۳- کارل بروکلیمان (۱۸۶۸-۱۹۵۶م) خاورشناس آلمانی
۲۴- مارس (۱۸۷۴-۱۹۵۴م) خاورشناس فرانسوی
۲۵- زاخ (۱۹۰۲-۱۹۶۹م)
۲۶- یوهان ریچارد فوک (۱۸۶۶م) خاورشناس آلمانی
۲۷- فان اس (۱۹۰۴م - بدست)
۲۸- مایکل کوک^۲ (۱۹۰۴م - ...) خاورشناس انگلیسی - آمریکایی
۲۹- موتسکی (۱۹۴۷م - ...)
۳۰- آلبرت گراهام، خاورشناس آمریکار